

PROGRAM ŠKOLY PROTI ŠIKANOVÁNÍ

ŠIKANA

Šikana je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezdědky v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví.

Pocit bezpečí každého jedince je neodmyslitelnou podmínkou vytváření produktivního prostředí a dobrého sociálního klimatu školy. Všechny školy a školská zařízení mají proto povinnost předcházet všem náznakům agresivity a všem způsobům šikanování mezi žáky. Šikanování nesmí být pracovníky školy v jakékoli formě akceptováno.

Program proti šikanování slouží k vytvoření bezpečného, respektujícího a spolupráci poskytujícího prostředí ve škole. Zaměřuje se především na prevenci šikany a nabízí postupy řešení šikanování. Je určen všem pedagogickým pracovníkům školy, dále pak nepedagogickým pracovníkům, rodičům a žákům školy. Tento program je nedílnou součástí Minimálního preventivního programu školy

Projevy šikany

Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu s následky především na psychickém zdraví. Jejich znaky je možno rozdělit podle různých hledisek přibližně do následujících skupin:

1. *Fyzické aktivní přímé* (útočníci oběť kopou, fackují či jinak fyzicky napadají)
2. *Fyzické aktivní nepřímé*

(ničení věcí oběti, agresor pošle někoho, aby oběť zbil)

3. *Fyzické pasivní přímé* (agresor fyzicky brání oběti dosahovat svých cílů např. ji nepustí sednout do lavice)
4. *Fyzické pasivní nepřímé* (agresor odmítá splnit požadavky oběti - odmítne požádání oběti odejít na záchod)
5. *Verbální aktivní přímé* (nadávání, urážení, zesměšňování)
6. *Verbální aktivní nepřímé* (rozšiřování pomluv, symbolická agrese - vyjádřená v kresbách, básních apod.)
7. *Verbální pasivní přímé* (neodpovídání na pozdrav, otázky apod.)
8. *Verbální pasivní nepřímé* (spolužáci se oběti nezastanou, když je obviněna z něčeho, co udělal agresor)

Škola musí chránit před násilím, musí klást důraz na budování kamarádských a bezpečných vztahů nejen mezi žáky, ale i mezi ostatními zaměstnanci školy.

Pedagog je povinen neprodleně zjištěnou šikanu řešit a postiženému pomoci. Pokud tak neučiní, vystavuje se postihu.

Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamoceny, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.

- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit. (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přízpusobovací konflikty nejsou vzácností)

Příznaky šikany rozpoznatelné v domácím prostředí:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechuť jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

STADIA ŠIKANY:

1. Zárodečná forma: potenciálně přítomná v každém kolektivu, projevuje se vyčleňováním některých jedinců na okraj skupiny – většinou slovní projevy, fyzické ústrky, neoblíbenost, ostatní postiženého odmítají, pomlouvají, je terčem vtipů.

2. Přitvrzování projevů: výhrůžky, nadávky, fyzické útoky, zatím jen od agresora (ů).
3. Vytvoření jádra, uskupení kolem agresora, pokud nezasáhne někdo zvenčí, znamená to začátek systematické šikany.
4. Většina skupiny přijímá normy agresorů, přidávají se i mírní a slušní žáci (i ve fyzickém násilí).
5. Dokonalá šikana = totalita, ztráta zbytků zábran, brutalita se stává normou pro celou skupinu.

Legislativní rámec:

- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, mládeže a studentů ve školách a školských zařízeních, čj. 21291/2010-28
- Zákon č. 561/2004 Sb., §29
- Trestní zákoník č.40/2009 Sb.
- Vyhláška č.72/2005 Sb.
- Vyhláška č.116/2011 Sb.

Kontakty:

Sdružení Linka bezpečí (116111), www.linkabezpeci.cz

Poradna webu Minimalizace šikany, www.minimalizacesikany.cz

Internet poradna – www.iporadna.cz

Poradna E-Bezpečí

www.nntb.cz

www.madio.cz

A) Situace, které škola zvládne řešit vlastními silami

Do této skupiny patří počáteční stádia šikanování, 1, a 2. stádium a třídní program pro řešení zárodečného stádia. Řešíme vše, co by mohlo být šikanou.

Šetření provádí školní poradenské pracoviště – školní metodik prevence, výchovný poradce ve spolupráci s třídním učitelem. Vedení školy je neprodleně informováno o projevech, způsobu řešení, průběhu šetření, výsledcích šetření.

Strategie vyšetřování počáteční šikany:

- 1.) Rozhovor s těmi, kteří na šikanu upozornili a s oběťmi, informovat rodiče oběti.
- 2.) Nalezení vhodných svědků.

- 3.) Individuální rozhovory se svědky (nikdy ne konfrontace oběti a agresora).
- 4.) Zajištění ochrany obětí.
- 5.) Rozhovor s agresory.
- 6.) Následná péče.

V průběhu šetření jsou prováděny zápisy, které jsou následně založeny u členů školního poradenského pracoviště. Dle závažnosti je svolána výchovná komise.

Výchovná opatření: výchovná komise navrhne výchovná opatření

Pro nápravu situace je třeba pracovat s celou třídou.

Dále pracovat s agresorem i obětí. V případě potřeby zprostředkovat péči PPP, psycholog. Vše po odmluvě se zákonnými zástupci.

Pro potrestání agresorů užít výchovná opatření:

- napomenutí třídního učitele
- důtka třídního učitele
- důtka ředitele školy
- snížený stupeň z chování
- přeřazení do jiné třídy

Spolupráce s rodiči:

1. Pokud rodiče informují školu o podezření na šikanu, je za vyšetření situace zodpovědný ředitel školy.
2. Při nápravě šikanování bude situace projednána s rodiči agresora i oběti, vždy odděleně. Jednání s rodiči budou přítomni: vedení školy, školní metodik prevence, třídní učitel, výchovný poradce. Rodiče budou seznámeni se závěry šetření, budou seznámeni s udělením výchovného opatření. Všechny informace jsou důvěrné.
3. V případě zájmu rodičů nabídne škola rodičům agresora i oběti odbornou pomoc.

Kontakty jsou k dispozici u ŠMP a výchovného poradce.

B. Situace, kdy škola potřebuje pomoc při řešení a je nezbytná její součinnost se specializovanými institucemi a policií

Sem patří řešení pokročilé a brutální šikany, např. výbuchu skupinového násilí vůči oběti. Tyto případy vyžadují následující postupy:

Plán pro pedagogy:

- Překonání šoku pedagogického pracovníka a bezprostřední záchrana oběti.
- Domluva pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování.
- Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.
- Pokračující pomoc a podpora oběti.
- U tohoto závažného případu šikanování nebo v případě podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu, oznámí ředitelka školy skutečnost Policii ČR.
- Ředitelka školy oznámí orgánu sociální ochrany dítěte (OSPOD) skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin nebo opakovaně páchá přestupky, ředitelka školy zahájí spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu. Vlastní vyšetřování - škola nebude vyšetřovat sama, požádá o pomoc policii, pedagogicko-psychologickou poradnu, orgán sociálně právní ochrany dětí.
- Další práce s celým třídním kolektivem.

Plán pro oběť:

- Bezprostřední záchrana oběti.
- Informování rodičů o vzniklé situaci.
- Individuální rozhovor s obětí. Dát jí jasně najevo, že nikdo nemá právo s ní takto zacházet.

Zaručit oběti ochranu ze strany školy. Zacvičit ji do ochranných strategií. Zajistit odbornou pomoc psychologa – doporučení zákonným zástupcům, ŠMP – následná péče.

Seznámit rodiče se závěry šetření a řešením situace - vedení školy, ŠMP, třídní učitel.

1.

Další postup:

Budeme dále pracovat s agresorem- jeho náhled na vlastní chování, motivy, rodinné prostředí, výchovný styl v rodině, mapování situace.

2. V případě potřeby mu zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, klinického psychologa, psychoterapeuta, psychiatra – doporučení zákonným zástupcům.

3. V mimořádných situacích ředitelka školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP.

4. V mimořádných situacích podá ředitelka školy návrh orgánu sociálně právní ochrany dětí k zahájení práce s rodinou.

5. Pro potrestání agresora lze použít následující opatření:

důtka třídního učitele

důtka ředitele školy

snížená známka z chování

přeřazení do jiné třídy

6. Projednání výsledků šetření a závěrů s rodiči provede vždy vedení školy, třídní učitel, ŠMP, výchovný poradce.

Při řešení by se škola měla vyvarovat těchto nevhodných postupů:

- přehlížení, bagatelizací agresivního nebo násilného chování
- odkazování na to, aby si oběť svoji situaci řešila sama, „postavila se jí“
- nucení žáků, aby veřejně řekli, co viděli nebo se veřejně ihned na místě omlouvali
- vedení rozhovoru s žákem o situaci před ostatními žáky, vedení rozhovorů žáků zapojených do šikany společně
- nedostatečného vyhodnocení závažnosti problému a z toho plynoucí volby neadekvátních postupů nebo nepřiměřeného trestu
- emotivního řešení problému (k řešení problému je třeba přistupovat věcně)

- agresivního řešení problému (např. násilím)
- příliš autoritativního řešení (např. zastrašováním nebo vyhrožováním), což může vést spíše ke zhoršení situace, případně ke skrytějším formám šikany, nebo i k jinému rizikovému jednání
- řešení i méně závažného rizikového chování v součinnosti s policií (zbytečná kriminalizace útočníka)

KYBERŠIKANA:

Kyberšikana je forma agrese, která se uplatňuje vůči jedinci či skupině osob s použitím informačních a komunikačních technologií (počítačů, tabletů, mobilních telefonů a dalších moderních komunikačních nástrojů), a ke které dochází opakovaně, ať už ze strany původního agresora či dalších osob - tzv. sekundárních útočníků (např. opakované sdílení nahrávky, opakované komentování apod.).

Mezi typické formy kyberšikany také patří:

Publikování ponižujících videozáznamů, audiozáznamů nebo fotografií

Ponižování a pomlouvání

Krádež identity a její zneužití

Ztrapňování pomocí falešných profilů

Provokování a napadání uživatelů v online komunikaci

Zveřejňování cizích tajemství s cílem poškodit oběť

Vyloučení z virtuální komunity

Obtěžování

Specifické formy kyberšikany spojené s hraním on-line her

Happy slapping (v překladu „zábavné fackování“)

Kyberstalking (pronásledování ve spojení s využitím informačních komunikačních technologií)

Webcam trolling (zneužívání webkamer pro manipulaci uživatelů internetu prostřednictvím podvržených videozáznamů.

MAPOVÁNÍ SITUACE VE ŠKOLE:

- Plnění trvalých úkolů všech pedagogických pracovníků školy (sledování absence žáků, sledování změn v chování žáků, ve školních výsledcích, pozorováním vztahů a

komunikace mezi žáky, pravidelnými poradami mezi pedagogy, informace od pedagogů (zjištění pedagogů), třídnické hodiny.

- Dotazníky pro žáky
  - Rozbor dění ve třídě, škole
  - Spoluprací s rodiči žáků – třídní schůzky, pravidelná jednání s rodiči – osobní kontakt (při vyzvedávání dětí ze školní družiny), prostřednictvím žakovské knížky, deníčků, dotazováním rodičů, zjišťováním spokojeností jejich dětí, informace od rodičů.
  - Informace od žáků
- Schránka důvěry – umístěna v přízemí u kabinetu výchovné poradkyně
- online schránka důvěry – Nenech to být (aplikace)

PEDAGOGICKÝ SBOR

Cílem je získat motivovaný pedagogický sbor, který se vyznačuje tím, že učitelé spolupracují, předávají si informace, sledují dění ve škole, znají problematiku šikanování, umějí rozlišit škádlení a šikanu, rozpoznají varovné signály, jsou vnímaví a empatičtí, dokážou podpořit a vzájemně komunikovat jak se žáky, tak s pedagogy navzájem.

Mezi velmi účinný režim proti šikanování patří vykonávání dohledů pedagogů, kontrola rizikových míst ve škole (v naší škole se jedná o prostory suterénu, „galerie“ a také prostory „krčku“ propojující školu s pavilonem, kde sídlí družina a jídelna).

SPOLEČNÉ VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGŮ

Cílem vzdělávání pedagogů je praktické zvládnutí metod první pomoci, orientace ve strategiích prevence. Dále pak praktické seznámení s diagnostikou a léčbou skupiny v počátečním stádiu onemocnění šikanou.

Školní poradenské pracoviště každoročně připraví školení pedagogického sboru na téma šikana.

ŠKOLNÍ PORADENSKÉ PRACOVIŠTĚ

Užší realizační tým je hlavním článkem řízení činností souvisejících se zaváděním a ověřováním programu. Podporuje efektivní komunikaci mezi všemi pedagogy. Vytváření podmínky pedagogické práce příznivé pro budování ochrany dětí před šikanováním. Za realizaci primární prevence ve škole zodpovídá ředitelka školy. Koordinátorem prevence ve škole je školní metodik prevence. Na realizaci prevence se podílejí všichni pracovníci školy.

Pedagogové na základní škole jsou v každodenním kontaktu, sdělování informací z mapování třídy, školy probíhá ústní formou, ale také mailem či telefonem. mapování situace ve třídě, škole. Informace o žácích si sdělují pravidelně, vzniklé situace řeší společně, po vzájemné domluvě.

TŘÍDNICKÉ HODINY:

Nezbytnou podmínkou prevence šikanování je systematická práce se třídou. V podstatě jde o práci třídních učitelů se skupinovou dynamikou třídy. Je nutné, aby třídní učitel podporoval růst pozitivních vztahů ve skupině.

Součástí třídnických hodin bývá diskuse, hledání odpovědí na otázky, sebehodnocení, kooperační hry, tvořivé hry, přehrávání situací, povídání si o zážitcích, hry na podporu důvěry, vztahů, spolupráce třídní skupiny. Jako efektivní považujeme vytvoření třídních pravidel na začátku školního roku a jejich důsledné dodržování.

PRIMÁRNÍ PREVENCE VE VÝUCE

Téma prevence šikany je zapracováno do školního vzdělávacího programu. K tomuto účelu jsou využity předměty, které se přímo vztahují k prevenci rizikového chování žáků (prvouka, přírodověda).

Částečně se prevence šikany objevuje v předmětech jako je český jazyk, tělesná výchova, výtvarná výchova, výchova k občanství, výchova ke zdraví. Vhodné je také využití projektového vyučování.

Do školního života zahrnujeme i dění, které přesahuje rámec oficiální činnosti třídy – jsou to například přestávky, družina, školní jídelna, mimoškolní aktivity. Akce prevence jsou uvedeny v MPP.

Září 2024

Zpracovala: Mgr. Alena Ešlerová, školní metodik prevence

Základní škola Valašské Meziříčí,
Vyhlička 380, okres Vsetín,
příspěvková organizace
-1-